

Inici

## Lector, mesura de totes les coses

nuvibo

dc., 17/11/2021 - 09:17



Iborra, Josep. *Una literatura possible*. Pròleg, Francesc Pérez Moragón; nota preliminar, Enric Iborra. València: Institució Alfons el Magnànim, 2021. 2 vol. ISBN 978-84-7822-858-4. 36 €.

Josep Iborra (1929-2011) ha estat un dels crítics literaris valencians més notables i prolífics de la seua generació. En dona fe, amb un bon miler de pàgines, *Una literatura possible*, el primer títol de l'«Obra literària completa» que publica la Institució Alfons el Magnànim i que s'enceta amb dos volums dedicats a la crítica literària: el primer conté una selecció variada de les vora huit-centes ressenyes documentades que va escriure a diferents mitjans escrits. Autors clàssics de la literatura universal i catalana hi són comentats al costat d'autors contemporanis,

autòctons o traduïts, tot seguint el ritme i la pauta de l'actualitat editorial. El segon volum, en canvi, se centra en la literatura catalana al País Valencià, i al costat de nombroses ressenyes periòdiques, també aplega estudis i articles monogràfics més llargs, sovint amb una perspectiva històrica, que aborden els corrents literaris i els autors principals del segle XX al País Valencià. Un i l'altre, entre materials ja publicats –descatalogats o dispersos– i una bona aportació de papers inèdits, són una invitació a repassar més de trenta anys de producció editorial en català a través del garbell d'un crític rigorós i de confiança, que estava convençut, entre altres premisses, que la crítica literària té una responsabilitat essencial amb la literatura de què és part, fins al punt que la fa possible, o la normalitza, facilitant l'intercanvi d'idees i judicis entre els principals actors del circuit literari.

La desfeta de la guerra, l'exili i la dictadura, com és sabut, va trencar aquest circuit i va condemnar la literatura catalana al desmembrament territorial, idiomàtic i generacional. Del País Valencià estant, la consciència d'aquest fet, juntament amb la consciència d'una tradició literària brillant en català, però dramàticament interrompuda, va estimular la vocació literària del jove Josep Iborra. Què en podia fer ell, d'aquesta tradició? Com respondre-hi? Iborra va escriure els versos que la joventut obligava, i fins i tot va fer una incursió força singular en la narrativa breu (*Paràboles i prou*, 1955), però ben aviat es va decantar pel gènere de l'assaig literari. En aquesta forma d'escriptura, llavors poc representada al País Valencià –amb l'excepció de Fuster– l'escriptor de Benissa va trobar la manera més acostada a les seues

inquietuds personals de participar de la represa, escrivia, «d'aquell moviment literari que tots volíem cada vegada més poderós, més sòlid, més valuós». En uns anys de gran efervescència literària al País Valencià –corresponent als anys setanta–, el risc de desorientació, discontinuïtat i dispersió també era elevat, i la distància amb un públic més aviat desafecte –en bona mesura ignorant de l'idioma–, feien necessària la mediació d'un «crític» que poguera fer-se la imatge completa del que passava literàriament al país (als països...) i, en conseqüència, que poguera orientar el lector a través d'aquesta producció. Josep Iborra va assumir aquest doble paper crític i durant els anys setanta, huitanta i noranta –i encara la primera dècada del dos mil–, va escriure un cabàs de ressenyes, pròlegs i articles, fins al punt que es va convertir en una mena de crític de capçalera de tota la generació que llavors s'incorporava a l'aventura del llibre en català.

Aquestes circumstàncies i aquella convicció van determinar en bona mesura la naturalesa de les seues crítiques literàries. La crítica, deia, és «impura» o no ho és: «tal com l'entenc jo, és una barreja de punts de mira, de diferents angles de comprensió, una mena de praxi comprensiva». No seguia un mètode concret ni aplicava a les obres una estètica preestablerta; tant hi aportava dades biogràfiques o històriques, tant emmarcava l'obra en la resta de la producció bibliogràfica de l'autor o en el conjunt del moviment literari a què pertanyia, com hi analitzava les temàtiques, els arguments o els ressorts morals que la motivaven o, matèria igual d'interessant, els efectes que produïa en el lector. El més important era que aquest es poguera fer una idea global del llibre i que això fos un estímul suficient per incitar-lo a llegir.

Iborra, per altra banda, pertanyia a un moment històric en què la crítica literària ja es considerava un gènere literari de ple dret, i que el crític, com l'autor, feia «creació» quan escrivia. Això Iborra ho compartia pel fet que la personalitat del crític, pensava, no es podia –o no s'havia de– separar de la lectura. Al capdavant, un crític escriu des d'unes circumstàncies vitals particulars, i aspira a compartir amb el lector les raons dels seus «refusos i fervors» literaris. A banda, hi ha tota una part de la seua obra, amb llibres com *Inflexions* (2005), *Breviari d'un bizantí* (2007) o *L'estupor* (2018), que palesa una oscil·lació constant entre la recepció i la creació, la lectura i l'escriptura.

Per extensió d'aquesta idea, Iborra també combregava amb el furor *operapertista* que posava d'acord estructuralistes i hermeneutes, i creia, en conseqüència, que la crítica literària no és més que l'operació que actualitza, o tria, un sentit dels múltiples que l'obra essencialment suscita. Així i tot, no se li escapava el fet que aquest desplaçament del focus –la idea tan grapejada de la mort de l'autor– també tenia el seu risc. L'anomenada *nouvelle critique* capitanejava llavors aquelles premisses, proclamava la «crise du commentaire» tal com l'havia practicat la crítica tradicional o impressionista, i preconitzava una crítica força formalista i teòrica, en paral·lel a les ciències humanes que llavors havien assimilat els principis estructuralistes (l'antropologia, la psicoanàlisi...). Però tot això, al parer d'Iborra, ho aconseguia al preu de «dissimular la veritable condició del crític, que és la del lector», i de «buidar la crítica de la seua substància humanística», que és la possibilitat de conèixer-se –a si mateix i als altres–, i d'esdevenir, a través de la lectura.

Per tant, Iborra no creu que l'objecte de la crítica siga (o no primordialment), ni una forma, ni un sentit, ni una veritat històrica, ni una «estructura»; és, purament, una lectura. Per això entén la crítica com una operació de consciència, d'examen: és un assaig, una temptativa, que «poua constantment en la pròpia experiència de lectura, tractant d'explorar-la i d'elucidar-la, detectant-hi els registres més profunds i més



superficials. En un mot: tracta de verificar, amb un diapasó personal, el so o els sons inèdits o vulgars que ha deixat en ell la lectura».

Entesa així, la crítica com a consciència de la literatura és inseparable de la consciència de si mateix. Iborra buscava aquesta consciència, quan llegia. Sense oblidar, tampoc, que la lectura també podia procurar el «plaer d'un entreteniment honest», com en deia Montaigne. Justament, la manera de fer del francès, aquesta «manera de parlar dels altres a partir del propi jo, de l'experiència personal», es troba al cor de la seua vocació com a crític literari.

De la consciència de si mateixa la consciència de la literatura, i de tornada, Iborra va saber oscil·lar entre aquests dos pols: entre la formació d'un «cànon» personal, un mapa de referències –i preferències– inevitablement privat, i un cànon que volia col·lectiu, pensava que cada lectura modifica la precedent en el tot de l'experiència vital del lector, i que cada llibre, com volia Eliot, modifica el tot de la literatura en què s'inscriu (i que el crític hi és per registrar aquests canvis). En quina mesura aquest tot (per al cas català) era o no representatiu d'una literatura normal, moderna, homologable amb la resta de literatures europees, va ser una qüestió que va obsessionar Iborra, un baix continu normatiu que trobem a les ressenyes periòdiques i que també està darrere d'un bloc important de papers que aplega el llibre que comentem: els articles o monografies dedicats als temes d'historiografia literària catalana, amb estudis que van des de la Renaixença –l'oportunitat perduda d'afirmació col·lectiva, literàriament i política, al País Valencià– fins a la generació literària dels anys setanta, que Iborra va abordar amb una mica més d'optimisme i que va tractar de promoure i estimular.

L'existència o no d'una novel·la en català al País Valencià, el que Fuster havia qualificat com una «carència singular», ocupa un bon seguit de planes, en les quals Iborra no amaga una certa decepció amb l'experimentalisme i la sensibilitat exasperada de la generació dels setanta, un intent lloable de trencar amb les formes tradicionals de la novel·la si no fos pel fet que, al País Valencià, aquesta «novel·la» ni tan sols havia existit: hi constatava, malgrat els esforços, una manca d'autors amb una «visió imaginativa, novel·lesca, de la crisi que el nostre món, el món valencià, en particular, ha viscut en les últimes dècades». Per això va dedicar tantes pàgines a analitzar una obra com la d'Enric Valor, amb el monumental Cicle de Cassana, o va elogiar el lirisme travessat d'història que és *Matèria de Bretanya* de Carmelina Sánchez-Cutillas. Dues sensibilitats que, a la seua manera, es van arriscar a abordar la realitat pròpia, a fer-ne literatura sense vaguetats rupturistes i a descobrir, en suma, la personalitat d'un país que ningú no anava a descobrir per ells.

En el camp de la poesia, que si fa no fa ja reviscolava des de la Renaixença, els resultats foren força positius en aquest sentit, i a mesura que Estellés va donar a conèixer la seua obra «completa», a partir dels setanta, la realitat d'una poesia valenciana disposada a descobrir-se en la seua originalitat ja era indiscutible.

Fet i fet, del que es tractava era de promoure l'afirmació d'aquesta originalitat en tots els ordres i àmbits possibles. Una autoafirmació que no es podia confondre amb la celebració provinciana de les pròpies quimeres, sinó que havia de fer part d'un programa més ambiciós de renovació cultural en el marc de la literatura mundial i la resta de cultures europees. Com siga que el valor d'una personalitat consisteix en la seua originalitat, en el seu caràcter únic, aquesta originalitat s'esllangueix si no es reconeix «una entre tantes». Igualment, la literatura catalana, al parer d'Iborra, perdia l'oportunitat d'afirmar la seua originalitat si no s'entenia des del marc d'una cultura universalment entesa, a la manera en què Goethe comprenia la «literatura mundial». Escrivia: «El llibre en català, si vol promoure i defensar la nostra cultura, ha de tenir en compte aquest concepte de cultura universal, ho *necessita vitalment*. [...] Fer llibres: però fer-los com a expressió d'aquesta voluntat d'ocupar el lloc que ningú no pot ocupar per nosaltres, dins la literatura mundial. Això demana un gran esforç, una gran obstinació, i una gran lucidesa: perquè és una aposta i no ens volem conformar amb guanys insignificants. Cal jugar fort».

[Josep Alapont Martí](#)

Graduat en Filosofia per la Universitat de València. Codirector de la col·lecció «Narrativa» de l'editorial Afers

#### tipus document

[llibres](#)

[Butlletí](#)

Blog de l'Escola de Llibreria 2013-

[Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals – Universitat de Barcelona](#)

[Gremi de Llibreterers de Catalunya](#)

Segueix-nos també a:



El Blog de l'Escola de Llibreria no subscriu necessàriament les opinions expressades pels autors dels articles.

RSS



Els continguts del blog de l'Escola de Llibreria de la Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals de Barcelona estan



subjectes a una llicència **BY-NC-ND de CC.**

[Contacte](#)

Tuits de [@EdL\\_UB](#)

Escola de Llibreria ha retuitat



**Lluís Agustí**

@LluisAgusti

Presentació de Libelista: xarxa de llibreries, a l'Escola de Llibreria, de la mà de Gerard Amirall.

Libelista es crea el 2012 per les llibreries Hispano Americana, Parcir, Bassa amb l'ajuda del Gremi de Llibreters de Catalunya, Transloan i Nube Digital. [libelista.com](http://libelista.com)



Incrusta-ho

[Mostra-ho al Twitter](#)

